

Atatürk Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türkiye'de Sporun Teşkilatlanması İçin Yaptığı Bazı Düzenlemeler ve Destekler¹

Fatih PARLAKYILDIZ*
Muhammet ERAT**

Özet

Cumhuriyet'in ilk yıllarında (Atatürk Döneminde), modern Türkiye'nin inşası için her alanda olduğu gibi Türk sporunun teşkilatlanması ve yurdun tamamını kapsayacak şekilde güçlü ve sağlıklı bir spor altyapısı oluşturulabilmesi için büyük yatırımlar yapılmıştır. Bu doğrultuda spor faaliyetleriyle meşgul olan kurumlara/, spor kulüplerine ve bireysel sporculara devlet bütün imkânlarıyla destek olmuştur. Bu spor faaliyetlerinin gerçekleşmesinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve resmî kurumların önemli katkıları olmuştur. Bu çalışmada, TİCİ (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı)'nin kurulmasına kadar geçen dönemdeki gelişmeler, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kuruluşu, Muhafız Gücü'nün kuruluşu, TSK (Türk Spor Kurumu)'nin kuruluşu, BTGM (Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü)'nin kurulması ve TMOC (Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti)'nin kuruluşu ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Hatıralar, arşiv belgeleri ve konuya dair yapılan akademik çalışmalar araştırmanın kaynaklarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Dönemi, Spor Tarihi, CHP, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ)

¹ Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Prof. Dr. Muhammet ERAT danışmanlığında hazırlanan "Atatürk Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türkiye'de Sporun Gelişmesi ve Yerleşmesi İçin Yaptığı Yardım ve Katkıları (1923-1938)" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi. (sahinzenengin6161@gmail.com)

** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı (muherat@comu.edu.tr)

Some Arrangements and Supports of the Atatürk Era Republican People's Party for the Organization of Sports in Turkey

Abstract

In the first years of the Republic (during the Atatürk period), great investments were made for the construction of modern Turkey, for the organization of Turkish sports, as in every field, and for the establishment of a healthy and strong sports infrastructure throughout the country. In this direction, the means of the state have been mobilized for institutions and organizations, sports clubs and athletes engaged in sports activities. In the realization of these sports activities The Republican People's Party (RPP) and official institutions made significant contributions. In this study, the developments in the period until the establishment of the Alliance of Turkish Training Societies (ATTS), the establishment of the Alliance of Turkish Training Societies, the establishment of the Guard Force, the establishment of the Turkish Sports Association (TSA), the General Directorate of Physical Education (GDPE) detailed information was given about the establishment of the Turkish National Olympic Association (TNOA) and its activities. Memories, archival documents and academic studies on the subject form the basis of the research

Key words: Atatürk Era, Sports History, (RPP), Alliance of Turkish Training Societies

Giriş

Büyük fedakarlıklar ve kahramanlıklarla kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde Atatürk'ün önderliğinde Türkiye'nin inşası için hayatın her alanını kapsayan bir modernleşme hareketi başlamıştır. Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde modern Türkiye'nin inşası için hayatın her alanını kapsayan bir modernleşme ve çağdaşlaşma hareketi başlamıştır. Yeni fabrikalar kurulmuş, tarımda makineleşmeye gidilmiş, modern dünyanın sahip olduğu bilim ve tekniğin ülkemize taşınması için yurtdışına öğrenciler gönderilmiş ve büyük bir kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Bu bağlamda Türk sporunun teşkilatlanması için de kısıtlı imkanlara rağmen büyük yatırımlar yapılmıştır. Spor kulüplerine, sporculara ve sporla meşgul olan kurum ve kuruluşların tamamına devletin imkânları seferber edilmiştir. Günümüzde sporun her alanında elde edilen uluslararası başarıların temelinde cumhuriyetin ilk yıllarında spora ve sporcuya yapılan bu yatırımların etkisi büyüktür. Bu çalışmada, Türk spor tarihinin gelişiminin önemli aşamalarından olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kuruluşu, Muhafız Gücü'nün kuruluşu, Türk Spor Kurumu'nun kuruluşu, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün Kurulması ve Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin Kuruluşu ve faaliyetleri ele alınmıştır. Araştırma verileri, anılardan, arşiv belgelerinden ve konuya dair yapılan akademik çalışmalardan elde edilmiştir.

1. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın Kuruluşu

Yeni Türk Devleti'nde Türk sporunun çağa uygun şekilde teşkilatlanması için 1921'de kurulan «İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi» önemli bir aşama olmuştur. Teşkil edilen bu heyet, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkedeki ilk merkezi spor teşkilatı olan «Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı»nın ilk nüvesini teşkil etmiştir (Sümer, 1990:20-21; Bayazıt ve Boz, 2017:219). Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın örgütlenmesinde İsviçre Federasyonu örnek alınmıştır (Zelyurt, 2013:1472; Canşen, 2015:37). 26 Haziran 1920 yılında, Yusuf Ziya Öniş'in önyak olması ile Türkiye İdman Cemiyetleri Vakfı'nı kurmak amacıyla Altınordu, Fenerbahçe, Süleymaniye, Beşiktaş, Üsküdar, Galatasaray, Beylerbeyi, Union ve Haliç kulüpleri bir araya gelmiştir. İki yıllık bir çalışma döneminin sonunda Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) 22 Mayıs 1922'de kurulmuştur (İmamoğlu, 2011:7; Aykın, 2013:5; Yazar, 2014:308; Bayazıt ve Boz, 2017:216, 219). TİCİ spor kulüplerinin oluruyla ilk toplantısını 11 Temmuz 1922'de Ali Sami (Yen) Bey'in başkanlığında yapmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1924 tarihli kararname ile de resmi bir hüviyete kavuşmuştur. Bu kararnameye göre TİCİ «*Türk gençliğinin terakki ve tealisine hâdim ve kayd-ı menfaatten tamamen âzâde olduğu ve her memlekette idman cemiyetlerinin bu surette telakki edilerek her türlü himayeye mazhar buldukları cihetle menâfi'-i umûmiye hâdim bir cemiyet*» olarak kabul edilmiştir. Bu sayede vergilerden muaf olmuş ve hükümetten daha fazla yardım alma olanağına ulaşmıştır. Cemiyetin ilk kongresinde Atatürk, «Koruyucu Başkan/Hâmî Reis» olarak seçilmiştir (Akın, 2004:60; Evcin, 2014:341; Yazar, 2014:309). Devlet de yeni kurulan bu yapıya, mâlî yardım yapmıştır. Yapılan bu mâlî yardımların yıllara göre tasnifi, Tablo 1'de verilmiştir (Kılıç, 2013:36). 1936

yılında TİCİ merkezi Ankara'ya taşınmış ve Cumhuriyet Halk Fırkası'na bağlanması için adım atılmıştır (Aykın,2013:7; Daver vd., 2017:40). Sporun CHP denetimine alınmasından sonra mali yardımlar ve spor faaliyetlerinde ciddi bir artış ve iyileşme görülmektedir.

Tablo 1. TİCİ Döneminde Spora Yapılan Mâlî Yardımlar (Kaynak: Kılıç, 2013:36)

YIL	MİKTAR (TL)
1926	40.000
1927	33.000
1928	30.000
1930	100.000
1931	40.000
1932	50.000
1933	70.000
1934	80.000
1935	203.000
1936	239.000
1937	239.000
1938	239.000

TİCİ tarafından benimsenen ve uygulamaya konan program ve genel olarak belirlenen amaçlar, şu şekilde ifade edilebilir:

- ✓ Sporun tüm yurda yayılması. Bunun için, memleketin çeşitli idman alanlarına ayrılması. Teknik ve amatör bir teşkilat oluşturulması,
- ✓ Teftiş ve deneyim için merkezi bir spor teşkilatı kurulması,
- ✓ Spor faaliyetlerinin hediyeler, müsabakalar vs. ile teşviki,
- ✓ Uluslararası düzeyde müsabakalara katılmak

Bunların uygulanmasından beklenen fayda ise;

- ✓ Spor vesilesiyle gençliğin kumar, içki vb. kötü alışkanlıklardan korunması,
- ✓ Küçük yaşlardan itibaren yurttaşları, teşkilatçılığa ve kendini idare etmeye alıştırmak,
- ✓ Maddî ve manevî yüce özelliklere ve karaktere sahip yüksek dövüş yeteneği olan bir nesil yetiştirmek,
- ✓ Vatani tanıtıp sevdirmek amacıyla spor gezileri düzenlemek.
- ✓ Uluslararası arenada Türklüğü tanıtmak için organizasyonlara katılmak (Kılıç, 2013:30-31).

Bu maddeler doğrultusunda, ciddi anlamda ilerleme kaydetmiş olan ve Türkiye'deki ilk çok sporlu kuruluş olan TİCİ, milli kaygılar doğrultusunda hareket etmiştir. Bu kurumun temel amacı, nizamnamede belirtilmiş olup, gençlerin ve milletin içinde bulunduğu bunalımdan, sportif aktiviteler ve bunların sağlayacağı fonksiyonlara ağırlık verilmesi ile kurtulunabileceğidir.

2. Muhafız Gücü'nün Kuruluşu

Bu çabaların haricinde kuruluşunda Atatürk'ün şahsen rol aldığı bir spor kulübünün varlığını da burada belirtmekte fayda vardır. "*Muhafız Takımı*" 18 Temmuz 1920'de şahsen Atatürk'ün direktifi ile kurulmuştur. Takımın başına Atatürk'e uzun yıllar boyunca sporla ilgili konularda bir nevi danışmanlık yapan Mülazım İsmail Hakkı (Tekçe) Bey getirilmiştir. Takımın adı sonradan "*Muhafız Alayı*" olarak değiştirilmiştir. Atatürk'ün manevi başkanlığını yaptığı bu alayın adı 1 Haziran 1923'te "*Muhafız Gücü Kulübü*" olarak değiştirilmiştir. Atatürk'ün yakından ilgilendiği bu kulüp; futbol, güreş, binicilik, polo, atletizm, bisiklet gibi spor dallarında birçok asker sporcu yetiştirmiş ve çok sayıda şampiyonluk kazanmıştır (Evcin, 2014:337-338).

1934 yılından sonra CHP'nin öneri ve teşvikleriyle belediyeler ve il özel idareleri de yerel düzeyde spor faaliyetleri için bütçelerinden ödenek ayırmaya başlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında yurttaki sadece 14 spor kulübü vardı. Spor kulübü sayısı CHP'nin teşvik desteği ile 1933'de 230'a ulaşmıştır. Atatürk'ün vefat yılı olan 1938 de ise ülkedeki spor kulübü sayısı 442 olmuştur. Kulüplere bağlı sporcu sayılarındaki artış da spor kulübü sayısına paralel olarak artmıştır. 1923 yılında kulüplere bağlı sporcu sayısı 827 iken bu rakam 1933 yılına gelindiğinde 10.450'ye ve 1938 yılında ise 27.601 ulaşmıştır (Kılıç, 2013:36-37).

1930'lu yılların başlarından itibaren CHP o dönemdeki dünya siyasetindeki anlayışa uygun olarak sadece TİCİ üzerinde değil ülkedeki örgütlerin tamamı üzerinde hakimiyet kurmak istemekteydi. Bu dönemde Almanya, İtalya gibi ülkelerde güç kazanan otoriter ve totaliter rejimlerin göreceli olarak başarılı olması, CHP yöneticileri üzerinde etkili olmuştur. Bu gelişmelerin devamında spor alanında başarılar elde etmek isteyen CHP, Almanya'dan Carl Diem'ı spor teşkilatını yeniden düzenlemek amacıyla getirtmiştir. Türkiye'ye gelen Carl Diem, çeşitli illere geziler düzenleyerek çalışmalarına başlamış ve bu inceleme gezileri sonucunda raporlar hazırlamıştır. Ancak bu raporlar günümüze kadar ulaşmamıştır. Raporların içeriği hakkında basında çıkan haberlerden anlaşıldığı kadar doğrudan başbakanlığa veya bir bakanlığa bağlı olarak bir spor müdürlüğünün kurulmasını ve çeşitli yaş gruplarından gençlerin bu organizasyona girmelerinin zorunluluk olmasını talep etmiştir. Carl Diem'in bu raporları o dönemin spor politikalarına etki ettiği görülmektedir. 9 Mayıs 1935'te yapılan CHP'nin IV. Kurultayında onaylanan programının 50. maddesinde devlet kurumlarında, özel kurumlarda ve fabrikalarda çalışanlar ile okullardaki öğrencilerinin, yaş gruplarına göre, sporla uğraşmalarının yükümlülük altına alınacağı kaydedilmiştir (Fişek, 2003:306; Türkmen, 2015:19).

3. Türk Spor Kurumu'nun Kuruluşu

1936 yılına gelindiğinde Türkiye'deki sporun teşkilatlanması açısından önemli değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. 1936 yılına gelindiğinde TİCİ'nin 8. kongresi yapılmış ve bu kongrede TİCİ'nin adı Türk Spor Kurumu (TSK) olarak değiştirilmiştir. Bu kongrede yapılan isim değişikliğinden daha önemli olan husus, TSK'nin organik olarak CHP'ye bağlanmasıdır. Bu kararlar CHP diğer alanlarda olduğu gibi spor alanında da tek yetkili yapı haline gelmiştir (Cantek ve Yazar, 2009:210-211; Yazar, 2014:309-310; Bayazıt ve Boz, 2017:219; Ayrıca bkz.: EK-1). Kuruluşun başkanı olan Ali Hikmet Ayerdem, Türkiye Milli Olimpiyat Başkanlığı görevini de üstlenmiştir. 1938 yılında bu kurum, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü olarak değişmiştir (Ekenci ve Serarlan, 1997:75-77; Bayazıt ve Boz, 2017:216; Daver vd., 2017:40-41).

Sporla ilgili teşkilatlara mali yardımların yapılmasına ilişkin, dönemin arşiv belgelerinde de birçok kayda rastlanmaktadır. Mesela; 1067 numaralı belgesinde, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'ya iletilen bir telgrafta; İstanbul, Ankara, Trabzon, Uşak, Amasya, Samsun, Kütahya, Mersin, Kocaeli, Konya, İzmir, Eskişehir, Giresun, Adana, Denizli, Antalya, Edirne, Diyarbakır, Bilecik-Bursa, Bandırma-Balıkesir, il ve ilçelerinden spor faaliyetlerine yardım için CHP heyetlerine gönderilen tamimin bir suretinin takdim edildiği belirtilmekte ve adı geçen vilayetlere yardım temin edilmesi ve yapılacak tekliflerin göz önüne alınması talep edilmektedir. (Belge No: 490/01/2/6/23 (2 Sayfa))

Türk sporunda büyük bir teşkilatlanma hareketi, Atatürk döneminde başlangıç yapmıştır denilebilir. Spor ile ilgisi olan kurum ve kuruluşlara, sporculara devletin imkânları olabildiğince sunulmuştur.

Atatürk'ün üzerine eğilmesi ile okçuluk alanında da önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu çerçevede 1923 yılında TİCİ bünyesinde bir *Okçuluk Federasyonu* kurulmuştur. 1937'de ise Beyoğlu Halkevi'nde bir *Ok Spor Kurumu* vücuda getirilmiştir. Bu kurumun oluşturulmasında, Bekir ve İbrahim Özok, Necmettin Okyay, Halim Baki Kunter gibi isimler önyak olmuştur. İlk kadın okçu olarak bilinen Betül Diler (Or), Gençlik ve Spor Bayramı gösterileri esnasında Atatürk'ün dikkatini çekmiştir. Betül Hanım ile bizzat ilgilenilmesi için Halim Baki Kunter'e Atatürk tarafından doğrudan talimat verilmiştir (Evcin, 2014:320).

4. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün Kurulması

Her ne kadar 1936'da TSK'nın kuruluşu, sporun devletle özdeşleşen bir partinin güdümüne girmesi olarak değerlendirilse de esasında 1936'ya kadar uygulanan spor programlarının ülke geneline yaygınlaştırılamaması sebebiyle bir nevi Kemalist modernleşmenin duruma el koyarak, sosyal hayatın her alanını kapsayan radikal modernleşme politikalarında sıranın spora geldiğinin bir göstergesidir (Zelyurt, 2013:1473). Bu girişimler sonucunda Türk sporu siyasallaşmaya başlamıştır. Bu dönemde sporcular partiye üye olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Bu durum ise parti üyesi olmayan

sporcuların sportif faaliyetlerinin engellenebildiği olumsuz bir ortama sebep olmuştur. İşin sonunda sporun ileri derecede siyasallaştığını gören Atatürk'ün duruma müdahale etmesiyle, Cumhuriyetin kuruluşunun 15. Yılında, 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu çıkarılarak, Başbakanlığa bağlı Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurulmuştur (Kılıç, 2013:39; Sarıgül, 2023:1).

1936 ve 1938 arası dönem Türk spor tarihi açısından oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü bu dönemde özerk yapıdan uzaklaşmış, merkezîyetçilik ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda politikacılar, sporda söz sahibi olmaya başlamıştır. 18 Şubat 1936 yılında CHP, Almanya'da Olimpiyat Başkanı olan Carl Diem'la irtibat kurarak, onun tavsiyeleri doğrultusunda kendine bağlı olartak TSK'yı kurmuştur. 20 Haziran 1938 tarihinde bir yasa çıkarılarak, Atatürk'ün Samsuna çıktığı tarih olan 19 Mayıs tarihi, "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak ilan edilmiştir (Evcin, 2014:325). Yukarıda da belirtildiği üzere, 29 Haziran 1938'de çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunuyla *Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü* (daha sonra Müdürlüğü) kurulmuştur. Bu kurumun işler hale gelmesinde, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün etkisi büyüktür. Bu kurumun faaliyet göstermeye başlaması ile sporun diğer teşkilatlar ile yürütülemeyeceği anlaşılmış ve tek bir makam tarafından yürütülmesi gerektiği konusunda hemfikir olunmuştur (Aykın, 2013:6). BTGM'nün kuruluşuyla birlikte var olan bütün federasyonlar lağvedilerek yenileri kurulmuştur. Bunlar futbol, atletizm, su sporları, güreş (boks ve halter), atıcılık, bisiklet (motosiklet), kış sporları ve dağcılıktır. hentbol, tenis, voleybol basketbol vb. diğer branşlar ise Sportif Oyunlar Federasyonu çatısı altında toplanmıştır (Cantek ve Yarar, 2009:210-211).

Cumhuriyet Halk Fırkası, 1930'lu yıllarda ayrı ayrı spor dallarından ziyade, genel olarak spor için köklü bir harekete ve çabaya girişmiştir. 1934 yılı itibarıyla Türk sporunda CHP etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi 1936 yılında Ankara'da bir kongre yapılarak, TİCİ'nin ismi Türk Spor Kurumu olarak değiştirilmiştir. Bu dönemden itibaren, CHP döneminde spor ve beden eğitimi faaliyetleri için birçok yardım toplandığı da arşiv kaynaklarında görülmektedir. Buna göre, 1933 yılında CHP yönetimi spor faaliyetleri ve gelişmelerin sürdürülebilmesi için çeşitli illerden yardım talep etmiş ve birçok geri dönüş yapılmıştır (Kılıç, 2013:36).

1932 yılı itibarıyla CHP bünyesinde yapılan spora yönelik çalışma ve girişimler, dönemin belgelerinde de kendisini göstermektedir. Bu dönemde daha ziyade, spor faaliyetleri için maddî desteklerin talebi ve genel olarak ülke genelinde spora önem verilmesi üzerine birtakım çalışmalar ve yazışmalar söz konusudur. Bu bağlamda 1931 yılına ait resmi bir belgede, "*Memlekette sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi için yararlı icraatlarda bulunan vilayetlerde var olan spor kulüplerinin amaç ve hedeflerine yönelik girişimlerde başarılı olmalarını sağlamak için il özel idareleri ve belediye bütçelerinin müsaadesi oranında adı geçen kuruluşlara parasal desteklerde bulunulması*" talep edilmiş ve gençlerin bu yoldaki çalışmalarının azami şekilde desteklenmesi ve alınan sonuçtan bilgi verilmesi istenmiştir. (Belge No: 490.01.277)

Aynı konu hakkında CHP Genel Sekreteri imzasıyla Parti İdare Heyeti Başkanlığına 1931’de gönderilen bir yazıda, Trabzon, İstanbul, Samsun, Uşak, Konya, Mersin, İzmir, Kocaeli, Giresun, Eskişehir, Diyarbakır, Edirne, Denizli, Bilecik, Bursa, Balıkesir, Bandırma, Antalya, Ankara, Adana, Amasya il ve ilçelerindeki spor kulüplerine spor alanları, spor salonları ile spor ihtiyaçları için belediyelerden, özel idarelerden, yerel kurumlardan ve diğer kaynaklardan imkan dahilinde olan yardımın yapılması ve valiliklerin bu konudaki faaliyetlerden ve alınacak olumlu sonuçlardan ve ilerisi için planlanan tedbir ve girişimler hakkında bilgi verilmesi istenmiştir. (Belge No: 490.01.26.23)

Kütahya Milletvekili ve aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri olan Recep Peker 1931 yılında, CHP İdare Heyeti Başkanlığına göndermiş olduğu bir başka yazıda; Yeni Parti programındaki “*Partimiz, Türk vatandaşlarının kurdukları ve kuracakları bütün spor kuruluşlarını milletin güçlü ve kararlı olması noktasından son derece önemli sayar*” maddesini kaydederek, partinin bu spor kuruluşlarını yönetmeyi ve korumayı görev bildiğini, bu maddenin uygulanmasında partinin büyük idealleri ve arzuları olduğunu ve bunları gerçekleştirmek için tedricen vasıta ve imkânların müsaadesi nispetinde genişletilecek bir tatbikat yoluna girilmesinin kararlaştırıldığını belirtmiştir. Peker ayrıca bütün parti teşkilatlarının bu esası daima göz önünde tutmasını ve spor kuruluşlarında görev alanlara daima yakın bir ilgi gösterilmesini ve bunun her vesile ile ortaya konulmasını istemektedir. CHP Genel Sekreterine göre, “*bu suretle memleketimizin güzide genç unsurunu ihtiva eden sporcuların bizim için kıymetli olan muhabbet ve alakaları celp edilmiş ve intihap zamanlarında temiz ve samimi temayüllerinden de istifade edilmiş olur. (...) her yerde İdare Heyeti Reislerimiz, spora ait iştiğalatı kendisine vazife bilir. Antrenman için kamplara çıkmak ihtiyacı karşısında askeri ve mahalli idarelerden muvakkat olarak çadır gibi malzeme tedarik edilir. Spor yaparken yaralanan veya hastalanan sporcuların tedavileri hususunda mahalli hastane ve müesseselerin yardımlarının teminine çalışılır. Bu hastaların ziyaretlerinde bulunmak ve Fırka sevgisini şefkat ve alakasını göstermek lazımdır*”. (Belge No: 490.01.277)

Cumhuriyet Halk Fırkası yönetiminin bu yöndeki çabalarına 1932 yılında da devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda 5 Ağustos 1932 tarihli bir belgede parti Genel Sekreterliği, İdare Heyeti Başkanlığına gönderdiği bir yazıda; spor kuruluşlarına yapılacak yardım için parti tarafından İçişleri Bakanlığına yazılmış tezkere ile bakanlık tarafından vilayetlere gönderilen genelgelerin ve ilgili bölgelere ait hesap cetvellerinin bu mektupla beraber olarak gönderildiğini belirtmiş ve vilayet ve belediye ile temasta bulunulması ve programa uygun gelecek ödeneklerin bütçelere konmasının temin edilmesi gerektiğini kaydetmiştir.

Ayrıca bu “işin” bu defaya mahsus değil, yurtda spor yaşamını maddi açıdan destekleyecek düzenlemeyi yaparak devamlılığın sağlanması üzerinde durulmuş ve 6/9/1931 tarih ve 1686 numaralı tezkere ile tebliğ edilen Umumi İdare Heyeti kararının, CHP’nin sporla alakasına ait hükümleri bu düzenlemeyle işe maddi noktadan

gösterilmiş olduğu belirtilmiştir. (Belge No: 490.01. 289)

CHP tarihinde çok önemli bir yer işgal eden ve 1930'lu yıllarda Genel Sekreterlik görevinde bulunan Kütahya Milletvekili Recep Peker, 1933'te İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya göndermiş olduğu bir mektupta ülkedeki spor faaliyetleri ve partinin etkisi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Spor faaliyetlerinin bugünkü derecesinde devamını temin edebilmek için bugünkü vaziyet ve hududunu esas tutarak federasyona dahil muntıkalar 8 dereceye ayrılmış ve derecelerine göre muhtaç oldukları tahmini yardım miktarları müfredatlı olarak tesbit ve üç cetvel halinde leffen takdim kılınmıştır. Yirmi muntıkaya ayrılmış olan 25 vilayet için takribi olarak tesbit ettiğimiz bu masrafların her vilayet için yekünü o vilayetler, belediye ve hususi idarelerinin 1932 senesi tahsisatları yekününün ancak % 1'i ile bazı vilayetlerde % 2'sine tekabül etmekte ve cem'an 25 vilayet için 250.000 liraya balığ olmaktadır ki, bu rakamın vilayet bütçelerinin yekünuna nazaran pek mutedil bulunduğunu zaten zatı devletleri dahi kabul ve tasdik buyururlar ümit ederim. (...)

“Federasyona dâhil olmayan kulüplerin muntıkalaşmağa doğru inkişaflarını ve henüz hiç spor girmeyen öbür vilayetlerde de beden terbiyesinin teazzisini temin için, listemizde gösterilmeyen vilayetlerin de, bu sene için en son derecedekiler arasına katılarak bunların bütçelerine de % yarım nispetine tekabül edecek bir miktar koydurulmasını rica ederim. (...)

Devlet bütçesi her sene kendi takati derecesinde bir para ile spor işlerinin yüksek idaresinin bütçesini temin ediyor. Fırkaca da her sene muhtelif spor işlerine az çok para yardımları yapılıyor. Mahalli idarelerin bu yolda planlı bir hareket almaları spor işlerinin maddi tarafını feyizli surette sistemleştirmiş olacaktır” (Belge No: 490.01.289)

Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmi ve özel kuruluşlarının ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin yaptığı tüm çalışmalara rağmen, 1930'lu yılların ortalarında bazı illerde spora maddi desteğin tam anlamıyla verilmemesi de dikkat çekicidir. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nin 2 Şubat 1935 tarihli yazısında bu durum üzerinde durulmuş ve CHP yöneticilerinin konuya daha çok eğilmesi istenmiştir. CHP Genel Sekreteri Recep Peker bu yazısında; 1934 yılında özel idarelere belediyelerin spor için verdikleri parayı gösteren cetvelden, bazı vilayetlerin gençliğin ve ırkın ıslahı, ülke savunması ve genel sağlık için son derece önemli olan spor konusunu hiç anlamadıklarının ortaya çıktığını; 1934'de Tokat ve Zonguldak vilayetleri, spor için hiç para ayırmazken, Çankırı 150 lira ayırabilmiştir. Buna karşın Yozgat vilayeti verimsizliğine rağmen spor için 1.000 lira ayırmıştır. Yine Balıkesir vilayetinde 2.000'i özel idareden ve 1.775'i belediyeden olmak üzere toplamda 3.775 lira spor için tahsis edilmiştir. Dikkat çeken diğer bir hususta en büyük ve en zengin vilayet olan İstanbul'da 2.500 lira tahsis edilirken, yine zengin vilayetlerden olan İzmir'de spor için hiç bütçe tahsis edilmemiştir. Oysa Peker'e göre, İzmir ve İstanbul'da yaşayan sporcuların sayısı, ülkenin geriye kalanının neredeyse iki katıdır.

Genel Sekreter Peker, 5 Ağustos 1933 tarih ve 6/125 sayılı genelgeyle; vilayetlerin zenginlik, gençlik ve kalabalık bakımından sınıflandırıldığını ve bu sınıflandırmaya göre vermeleri gereken paranın belirlendiğini hatırlatarak, ülkede sporu canlandırmanın, yaşatmanın ve yüceltmenin CHP'nin en önemli yükümlülüklerinden biri olduğunun, parti programının hükmü olduğunu kaydetmiştir. Peker ayrıca bu genelgede, yakın bir zamanda ülke gençliğini bir teşkilata başlatmak kararı da verilmiş olduğundan, bu kararın uygulanmasından önce kasaba ve şehirlerde spor için uygun alanların hazırlanması gerektiğini de belirtme ihtiyacı duymuştur.

Yukarıda dile getirilen önemli eksikliklerden dolayı Peker, 1935 yılında hem özel idarenin hem de belediyelerin sporun gelişimi için fedakârlıkta bulunmaya teşvik edilmesini parti başkanlarının tamamından ve partili arkadaşlarından talep etmiştir. (Belge No: 490.01.3.10.2s)

1936 yılında ise partinin ve devletin yetkili organlarının uyarıları sonucunda spor faaliyetleri için belediyeler ve özel idareler tarafından birçok yardım yapılmış olup, geçmiş yıllarda az katkı sunan iller de önemli desteklerde bulunmaya başlamıştır. Bu çerçevede 1935 yılında özel idareler 48.443 lira ve belediyeler ise 29.147 lira vermek ve ayrıca stat yapılmasına yardım etmek üzere 12.852 lira tahsis eylemek suretiyle spora yardım etmişlerdir. Ayrıca parti merkezinden de çeşitli yerlerdeki spor sahalarına yardım olarak 13.750 lira yollanmıştır. Aynı yıl, başta İzmir olmak üzere Balıkesir, Konya, Eskişehir, Tokat illeri spora yardımda geçmiş yıllara göre daha fazla ilgi göstermişlerdir.

1935'te yapılan CHP Kurultayında "belediyeler kanununa ek kanun" ile İl Özel idarelere spor alanlarını yapmak ödevi yüklenmişti. Bu nedenle Genel Sekreterlik, henüz spor alanlarını yapmaya başlamamış yahut yarıda kalmış olan il ve ilçelerin 1936'dan başlamak üzere üç, beş yıllık bir program ile işe başlamaları ve her yıl için de yapılacak tesisleri ve bunun için özel idarelere belediye bütçelerinden tahsis edilmeye karar verilen paranın miktarını gösteren bir iş planının yapılarak gönderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Genel Sekreterlik ayrıca yapılacak olan sahaların mahalline göre ne suretle yapılacağı hakkında gerekli bilginin Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı başkanlığından öğrenilebileceğini kaydetmiştir. (Belge No: 490.01.3.12.22)

CHP döneminin ilk yıllarında, henüz tek partili dönem devam ederken, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından da tüm çalışmaların desteklendiği dönemin belgelerinde ve kaynaklarında açıkça görülmektedir. Bu dönemde, Fırka genelinde yeni kararlar alınmış ve spor faaliyetleri çok daha sistemli bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu dönemde spora ilişkin tüm bilgiler; atasözleri, halk deyişleri gibi tüm içerikler de bir araya toplanmaya çalışılmış, bir tür spor müzesi oluşturulmasına da karar verilmiştir. Bu dönemde parti-devlet birlikteliğinin bir başka tezahürü olarak da Türk Spor Kurumu aldığı bir kararla Cumhuriyet Halk Partisine bağlılığının kabul edilmesini istemiştir. Genel Sekreterliğinin 22 Ağustos 1936 tarihinde CHP Başkanlığına gönderdiği bir yazıdan anlaşıldığına göre; Türk Spor

Kurumu VIII. kongresinde oy birliği ile verdiği bir karar üzerine, kongre başkanlığı 18.4.1936 tarihini taşıyan resmi yazıyla kurumun CHP'ye bağlanmasının kabul edilmesi dileğinde bulunmuştu.

CHP Genel Sekreterliğine göre; Türk sporcusu zaten Kemalizm'in ayrılmaz bir parçası olduğu için bu kararlar mevcut durumda bir değişiklik olmamış, sadece mevcut olan bağlılık hukuksal olarak resmileştirilmiştir. Böylece Türk Spor Kurumu'nun CHP'ye bağlılık hakkındaki dileği Parti Genel Kurulu'nca onaylanmış oluyordu. Bu kararın Parti Genel Kurulu'nca onaylanması hususunun bütün il ve ilçe merkezlerindeki sporcuların ve kulüp mensuplarının bu yerlerdeki Parti veya Halkevi binalarında katılacağı bir toplantıda, Partinin il veya ilçe başkanlarınca duyurulması ve bu vesileyle sporcu gençliğin üstlendiği, Partinin altı ilkesine olan inanç ve sadakat vazifesini öne çıkaran bir nutuk çekilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu tebliğ töreninin de 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda ve bayram töreninden önce yapılması istenmiştir. (Belge No: 490.01. 3.13.16)

Spor teşkilatları üzerinde partinin daha etkin olması için Genel Sekreter adına Giresun Milletvekili M. Akkaya CHP başkanlığına bazı önerilerde de bulunma ihtiyacı hissetmiştir. Bu çerçevede Akkaya 1936'da CHP Başkanlığına gönderdiği bir yazıda; Türk Spor Kurumunun spor kongresince değiştirilen yeni tüzüğüne göre her ilde sadece bir spor bölgesinin kurulacağını onaylandığını, bu spor bölgesi başkanının da seçimle değil, TSK Genel Merkezince yapılacak atamayla yönetime getirilmesi esasının getirildiğini hatırlatarak, TSK'nın CHP'ye bağlılığı bu kararlar onaylandığından, spor bölge başkanlıklarına atanacak olan kişilerin spor konusunda ilgi ve bilgilerinin yanı sıra doğrudan partili veya partinin prensiplerini özümsemiş ve bölgedeki gençlik arasında inkılapçılık, iyi ahlak ve zindelik gibi özellikleri ile tebarüz edenlerden olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bunun gerçekleşmesi için de Akkaya, illerde bu şartları sağlayan kişilerin spor bölgesi başkanlığına atanabilmesi için uygun görülenlerin adlarının TSK başkanlığına iletilmesini istemiştir. (Belge No: D.S. 6/6294 490.01.3.13.16)

1930'lu yılların sonlarında Türk Spor Kurumu, ülkedeki ata sporlarının araştırılması üzerinde durmuş ve geniş bir inceleme ve araştırma aşamasına geçilmesi gerektiği üzerinde durarak bu konuda Halkevlerinden yararlanılması lüzumuna değinmiştir. Bu bağlamda 1938'de Türk Spor Kurumu Asbaşkanı Y. Nizam Kırşan, Spor Bölgesi Başkanlığı'na gönderdiği bir yazıda; kurumun tarihi ve milli sporlar konusunda birtakım incelemeler ve araştırmalar yapılabilmesi için TSK genel merkezinde tarihi Türk sporları konusunda yazılmış kitaplardan ve spor tarihine ait her türlü belgelerden oluşan bir kütüphane oluşturulması ve milli sporlara ait malzemelerin toplandığı bir müze kurulmasının düşünüldüğünü ve ülkenin dört bir yanındaki spor kuruluşlarının ve Halkevlerinin gösterecekleri ilgi ve yapacakları yardımın bu girişimin başarılı olabilmesi için son derece önemli olduğunu belirtmiştir. TSK Asbaşkanı, spor kuruluşlarından ve Halkevlerinden beklenen bu alaka ve yardımı esirgenmeyeceklerinden emin şekilde onlardan bekledikleri hususları ayrıntılı olarak dile getirmiştir (Bkz. Ek 2).

5. Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin Kuruluşu

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı'da cemiyet kurulması serbest bırakıldıktan sonra Selim Sırrı Tarcan "*Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti*"ni (O.M.O.C.) kurarak, durumu olimpiyatların tekrar canlanmasında en önemli rolü oynayan Baron Pierre de Coubertin'e bildirmiştir. 15 Aralık 1909'da yapılan Uluslararası Olimpiyat Komitesi (C.I.O.) toplantısına O.M.O.C.'yi temsilen Selim Sırrı Bey katılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Olimpiyat Komitesinin resmi üyeliğine katılması ise komitenin 23-28 Mayıs 1911 tarihleri arasında Budapeşte'de yapılan toplantısında olmuştur. O.M.O.C. kuruluşundan sonra katıldığı ilk olimpiyat oyunları 1912 yılında Stockholm olimpiyat oyunları olmuştur.

29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı yöneticileri bir toplantı düzenleyerek, yeni nizamnamesini hazırladıkları Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin ismini "*Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti*" olarak değiştirmişlerdir. 1922'de hazırlanan nizamname ile 1924 yılında kurulan Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti, 1926 yılına kadar tüzükteki maddeler doğrultusunda idare edilmiştir (Atabeyoğlu, 1985:2190; Bayazıt ve Boz, 2017:217.).

Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin daveti Ali Sami (Yen) ile Selim Sırrı (Tarcan)'nın talepleri üzerine 1924'te düzenlenen Paris Olimpiyat Oyunlarına genç Türkiye Cumhuriyeti resmen katılmıştır. 1924 Paris olimpiyat Oyunları Türkiye Cumhuriyeti'nin katıldığı ilk olimpiyat oyunlarıdır. Avrupa'nın güçlü devletlerine karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinden zaferle çıkmayı başaran Türkiye, uluslararası arenada sportif yeteneklerini tüm dünyaya göstermek amacıyla bu organizasyonuna sporcuları, hakemleri, antrenörleri ve yöneticileriyle katılmıştır (Evcin, 2014:322).

Sonuç

Milli Mücadele döneminde cephede dahi beden eğitimi ve spor faaliyetleri ihmal edilmemiş, Cumhuriyet döneminde, genel olarak her alanda spor faaliyetlerinin desteklenmesine çalışılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk özel olarak sporun gelişmesi için büyük bir çaba göstermiş ve bu alanda yeniliklerin yapılmasını sağlamıştır. Gittiği her yerde sporu desteklediğine yönelik ifadeler kullanmış ve bu alanda olumlu bir algı yaratmayı başarmıştır.

22 Mayıs 1922'de daha Cumhuriyet ilan edilmeden TİCİ'nin kuruluşu ve bu yeni yapının spor federasyonlarını tek çatı altında toplaması, ülkede sportif faaliyetlerin bir kurum altında toplanmasını ve organizasyonunun yapılmasını sağlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, sporun milletlerin kaderi açısından önemini kavrayan başta Atatürk olmak üzere cumhuriyetin kurucu kadrosu, ülkede sporun gelişmesi ve yaygınlaşması için işin daha başında, devrin zor şartlarına rağmen büyük fedakârlıklarla spora ve sporcuya destek olmuşlardır. Bu bağlamda ülkede sporun teşkilatlanması

için ön ayak olmuşlar ve bu tür faaliyetleri sonuna kadar desteklemişlerdir. Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat kuruluşunda etkin olduğu "Muhafız Gücü Kulübü" gibi kulüplerin kuruluşu da bu dönemde gerçekleşmiştir. Yine 1 Mart 1923'te Atatürk'ün himayelerinde "*İstanbul Vilâyeti Türk İzciler Ocağı*" kurulmuş ve bu ocağın "*başbuğluk*" teklifini Atatürk büyük bir iftiharla kabul etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde sporun teşkilatlanması adına kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı başta olmak üzere, 1923 yılında kurulan Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin kurulmasında, TİCİ'nin yerine 1936'da kurulan ve doğrudan CHP'ye bağlanan Türk Spor Kurumu'nun kurulmasında ve 1938 yılında Türk Spor Kurumu'nun kapatılarak yerine Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasında dönemin idarecilerinin ve CHP'nin etkin olduğu görülmektedir.

Some Arrangements and Supports of the Atatürk Era Republican People's Party for the Organization of Sports in Turkey

Extended Summary

In the first years of the Republic, great investments were made for the construction of modern Turkey, for the organization of Turkish sports, as in every field, and for the establishment of a healthy and strong sports infrastructure throughout the country. In this context, the state's resources have been mobilized for institutions and organizations, sports clubs and athletes engaged in sports activities.

The "İdman Alliance Committee", which was established in 1921 for the modern organization of Turkish sports in the Republic of Turkey, has been an important stage. This delegation formed the basis of the "Turkish Training Associations Alliance", which was the first central sports organization in the country as of the first years of the Republic. The Swiss Federation was taken as an example in the organization of the Turkish Training Associations Alliance. On June 26, 1920, with the initiative of Yusuf Ziya Öniş, Altınordu, Fenerbahçe, Süleymaniye, Beşiktaş, Üsküdar, Galatasaray, Beylerbeyi, Union and Haliç clubs came together to establish the Turkish İdman Associations Foundation. At the end of a two-year working period, the Turkish İdman Associations Alliance (TİAA) was established on May 22, 1922. With the agreement of the sports clubs, the Alliance of Turkish Training Associations held its first meeting on 11 July 1922 under the chairmanship of Ali Sami (Yen) Bey. The alliance became official with the decree of the Council of Ministers dated 16 January 1924. With this decree, the said organization was accepted as an organization that renders beneficial services to the general interest of the country, thus gaining the right to exemption from taxation and getting more support from the Government. Atatürk was elected as the "Hâmi Reis" at the first congress of the society. In 1936, the headquarters of TİAA was moved to Ankara and steps were taken to connect it to the Republican People's Party (RPP). After the sports were taken under the control of RPP, a significant increase and improvement is observed in financial aid and sports activities. TİAA, the first multi-sport organization in Turkey, acted in line with national concerns.

Apart from these efforts, it is worth mentioning here that there is another sports club in which Atatürk himself was active. On July 18, 1920, a "Guards Team" was formed by the instruction of Atatürk himself, and this team was appointed by Mü-lazım İsmail Hakkı (Tekçe) Bey, whom Atatürk benefited from his ideas and views on sports for many years, and later on, this team continued its duty as the "Guardian Regiment" has done. This regiment eventually took the name of "Guards Power Club" on June 1, 1923 and started to engage in sports activities under the spiritual presidency

of Atatürk. It is known that this club, whose work was closely followed by Atatürk, won many championships in sports such as wrestling, football, athletics, equestrian, cycling and polo, and produced many military athletes from its body.

Since 1934, even special provincial administrations and municipalities have started to allocate money from their budgets for local sports affairs with the advice and incentives of the RPP. While there were 14 sports clubs in the country in 1923, this number reached 230 in 1933 and 442 sports clubs in 1938. The number of athletes in the clubs; While it was 827 in 1923, it became 6,380 in 1928, 10,450 in 1933 and 27,601 in 1938.

Since the early 1930s, the RPP wants to dominate not only TİAA but also all social organizations. In fact, this desire is also related to the understanding in world politics at that time. In this period, the gaining power of authoritarian and totalitarian regimes and their success based on this power also affected RPP administrators. Following these developments, RPP brought Carl Diem from Germany to Turkey to restructure the sports organization. When Carl Diem came to Turkey, he organized trips to various cities and made investigations. It is not known exactly what was included in Carl Diem's reports to the government. However, according to the news in those days, Carl Diem demanded in his report to establish a directorate affiliated to the prime minister's office or another ministry and to make it compulsory for young people of different ages to join this organization. The reports prepared by Carl Diem were very effective in determining the sports policies of the period. RPP's IV. Article 50 of the program approved by the congress stated that those in schools, state institutions, private institutions and factories will be obliged to engage in physical education according to their age.

When it comes to 1936, important changes are experienced in terms of the organization of sports in Turkey. At the 8th congress of TİAA in 1936, it was decided to change the name of the institution to Turkish Sports Association (TSA). What is more important than the name change in this decision is that the relationship of the TSA with the CHP has become an organic bond. Acting as an executive organ in the field of sports as well as in every other field, the RPP has become the only authorized organ in this regard with the establishment of the TSA. Ali Hikmet Ayerdem, who is the president of the organization, has also undertaken the duty of the President of the National Olympics of Turkey. In 1938, this institution was changed to the General Directorate of Physical Education.

Although TİAA's giving its place to the Turkish Armed Forces under the leadership of the Republican People's Party after 1936 is considered as the introduction of sports under the control of a party identified with the state, the sports program and policy that TİAA has been leading for 14 years since the establishment of the republic is the result of the formation of the Turkish Armed Forces in 1936. leaving it to the administration of the Republican People's Party with its establishment; This can

be explained by the Kemalist modernization's decision to completely seize a sports program that could not spread throughout the country, and the radical modernization policy of Kemalism in all areas of social life, when it was now time for sports. As a result of these initiatives, Turkish sports started to become politicized. Athletes were registered as members of the party, and this situation has reached a level that prevents an athlete who is not a member of the party from doing sports.

The period between 1936 and 1938 constitutes a very important place in terms of Turkish sports history. Because in this period, the autonomous structure was moved away and centralism came to the fore. At the same time, politicians began to have a say in sports. On February 18, 1936, CHP contacted Carl Diem, the Olympic president of Nazi Germany, and established the Turkish Sports Association under its own administration. A law was enacted on 20 June 1938, and 19 May was accepted as Youth and Sports Day. On June 29, 1938, the General Directorate of Physical Education was established in line with the Law on Physical Education. Mustafa Kemal Atatürk had a great influence on the functioning of this institution. With the establishment of this institution, it was understood that sports could not be carried out with other organizations and it was agreed that it should be carried out by a single authority. Existing federations were abolished immediately after the establishment of GDPE. New federations were established. These are athletics, football, wrestling (boxing and weightlifting), water sports, cycling (motorcycle), shooting, mountaineering and winter sports. Tennis, handball, basketball, volleyball and other branches are gathered under a single federation umbrella: Sportive Games Federation.

In the first years of the RPP period, while the single-party period was still in progress, it is understood from the sources and archive documents of the period that all the works were supported by Mustafa Kemal Atatürk. In this period, new decisions were taken throughout the RPP and sports activities were tried to be made much more systematic. At the same time, all information about sports in this period; All contents such as proverbs and folk sayings were tried to be gathered together and it was decided to establish a kind of sports museum.

After October 29, 1923, the National Olympic Association, for which the leaders of the Turkish Association of Sporting Associations came together and prepared its new regulations, declared the name "Turkish National Olympic Association" by putting the phrase "Turkey" in the head. The reason for this was that the International Olympic Committee accepted its representatives before the state. The Turkish National Olympic Association, which was established in 1924 with the regulation prepared in 1922, was governed in accordance with the articles of the statute until 1926.

The young Republic of Turkey officially participated in the Olympic Games held in Paris in 1924 with the invitation of the International Olympic Committee, the request of Ali Sami (Yen) and Selim Sırrı (Tarcan) and the support of the Turkish Government. The Olympic Games held in Paris in 1924 were the first official Olympics in

which the Republic of Turkey and Turkish athletes participated. Having fought for independence against the powerful states of Europe a very short time ago, Turkey, this time, participated in this most important organization of the sports world with its referees, athletes, trainers and managers in order to demonstrate its sporting abilities.

Geniş Özet

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, modern Türkiye'nin inşası için her alanda olduğu gibi Türk sporunun teşkilatlanması için de kısıtlı imkanlara rağmen büyük yatırımlar yapılmıştır. Spor kulüplerine, sporculara ve sporla meşgul olan kurum ve kuruluşların tamamına devletin imkânları seferber edilmiştir.

Yeni Türk Devleti'nde Türk sporunun çağa uygun şekilde teşkilatlanması için 1921'de kurulan "İdman İttifakı Hey'et-i Muvakkatesi" önemli bir aşama olmuştur. Teşkil edilen bu heyet, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkedeki ilk merkezi spor teşkilatı olan "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı"nın ilk nüvesini teşkil etmiştir. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın örgütlenmesinde İsviçre Federasyonu örnek alınmıştır. 26 Haziran 1920 yılında, Yusuf Ziya Öniş'in önyak olması ile Türkiye İdman Cemiyetleri Vakfı'nı kurmak amacıyla Altınordu, Fenerbahçe, Süleymaniye, Beşiktaş, Üsküdar, Galatasaray, Beylerbeyi, Union ve Haliç kulüpleri bir araya gelmiştir. İki yıllık bir çalışma döneminin sonunda Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) 22 Mayıs 1922'de kurulmuştur. TİCİ spor kulüplerinin oluruyla ilk toplantısını 11 Temmuz 1922'de Ali Sami (Yen) Bey'in başkanlığında yapmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1924 tarihli kararnameyi ile de resmi bir hüviyete kavuşmuştur. Bu kararnameye göre TİCİ, ülkenin genel menfaatine faydalı hizmetlerde bulunan bir teşkilat olarak kabul edilmiştir. Bu sayede vergilerden muaf olmuş ve hükümetten daha fazla yardım alma olanağına ulaşmıştır. Cemiyetin ilk kongresinde Atatürk, "Koruyucu Başkan/Hâmi Reis" olarak seçilmiştir. 1936 yılında TİCİ'nin merkezi Ankara'ya taşınmış ve Cumhuriyet Halk Fırkası'na bağlanması için adım atılmıştır. Sporun CHP denetimine alınmasından sonra mâlî yardımlar ve spor faaliyetlerinde ciddi bir artış ve iyileşme görülmektedir. Türkiye'deki ilk çok sporlu kuruluş olan TİCİ, milli kaygılar doğrultusunda hareket etmiştir. WW

Bu çabaların haricinde kuruluşunda Atatürk'ün şahsen rol aldığı bir spor kulübünün varlığını da burada belirtmekte fayda vardır. 18 Temmuz 1920'de şahsen Atatürk'ün direktifi ile kurulmuştur. Takımın başına Atatürk'e uzun yıllar boyunca sporla ilgili konularda bir nevi danışmanlık yapan Mülazım İsmail Hakkı (Tekçe) Bey getirilmiştir. Takımın adı sonradan "Muhafız Alayı" olarak değiştirilmiştir. Atatürk'ün manevi başkanlığını yaptığı bu alayın adı 1 Haziran 1923'te "Muhafız Gücü Kulübü" olarak değiştirilmiştir. Atatürk'ün yakından ilgilendiği bu kulüp; futbol, güreş, binicilik, polo, atletizm, bisiklet gibi spor dallarında birçok asker sporcu yetiştirmiş ve çok sayıda şampiyonluk kazanmıştır.

1934 yılından sonra CHP'nin öneri ve teşvikleriyle belediyeler ve il özel idareleri

de yerel düzeyde spor faaliyetleri için bütçelerinden ödenek ayırmaya başlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında yurttan sadece 14 spor kulübü vardı. Spor kulübü sayısı CHP'nin teşvik desteği ile 1933'de 230'a ulaşmıştır. Atatürk'ün vefat yılı olan 1938'de ise ülkedeki spor kulübü sayısı 442 olmuştur. Kulüplere bağlı sporcu sayılarındaki artış da spor kulübü sayısına paralel olarak artmıştır. 1923 yılında kulüplere bağlı sporcu sayısı 827 iken bu rakam 1933 yılına gelindiğinde 10.450'ye ve 1938 yılında ise 27.601 ulaşmıştır.

1930'lu yılların başlarından itibaren CHP o dönemdeki dünya siyasetindeki anlayışa uygun olarak sadece TİCİ üzerinde değil ülkedeki örgütlerin tamamı üzerinde hakimiyet kurmak istemekteydi. Bu dönemde Almanya, İtalya gibi ülkelerde güç kazanan otoriter ve totaliter rejimlerin göreceli olarak başarılı olması, CHP yöneticileri üzerinde etkili olmuştur. Bu gelişmelerin devamında spor alanında başarılar elde etmek isteyen CHP, Almanya'dan Carl Diem'ı spor teşkilatını yeniden düzenlemek amacıyla getirtmiştir. Türkiye'ye gelen Carl Diem, çeşitli illere geziler düzenleyerek çalışmalarına başlamış ve bu inceleme gezileri sonucunda raporlar hazırlamıştır. Ancak bu raporlar günümüze kadar ulaşmamıştır. Raporların içeriği hakkında basında çıkan haberlerden anlaşıldığı kadar doğrudan başbakanlığa veya bir bakanlığa bağlı olarak bir spor müdürlüğünün kurulmasını ve çeşitli yaş gruplarından gençlerin bu organizasyona girmelerinin zorunluluk olmasını talep etmiştir. Carl Diem'in bu raporları o dönemin spor politikalarına etki ettiği görülmektedir. 9 Mayıs 1935'te yapılan CHP'nin IV. Kurultayında onaylanan programının 50. maddesinde devlet kurumlarında, özel kurumlarda ve fabrikalarda çalışanlar ile okullardaki öğrencilerinin, yaş gruplarına göre, sporla uğraşmalarının yükümlülük altına alınacağı kaydedilmiştir.

1936 yılına gelindiğinde Türkiye'deki sporun teşkilatlanması açısından önemli değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. 1936 yılına gelindiğinde TİCİ'nin 8. kongresi yapılmış ve bu kongrede TİCİ'nin adı Türk Spor Kurumu (TSK) olarak değiştirilmiştir. Bu kongrede yapılan isim değişikliğinden daha önemli olan husus, TSK'nin organik olarak CHP'ye bağlanmasıdır. Bu kararla CHP diğer alanlarda olduğu gibi spor alanında da tek yetkili yapı haline gelmiştir. Kuruluşun başkanı olan Ali Hikmet Ayerdem, Türkiye Milli Olimpiyat Başkanlığı görevini de üstlenmiştir. 1938 yılında bu kurum, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü olarak değişmiştir.

Her ne kadar 1936'da TSK'nın kuruluşu, sporun devletle özdeşleşen bir partinin güdümüne girmesi olarak değerlendirilse de esasında 1936'ya kadar uygulanan spor programlarının ülke geneline yaygınlaştırılmaması sebebiyle bir nevi Kemalist modernleşmenin duruma el koyarak, sosyal hayatın her alanını kapsayan radikal modernleşme politikalarında sıranın spora geldiğinin bir göstergesidir. Bu girişimler sonucunda Türk sporu siyasallaşmaya başlamıştır. Bu dönemde sporcular partiye üye olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Bu durum ise parti üyesi olmayan sporcuların sportif faaliyetlerinin engellenebildiği olumsuz bir ortama sebep olmuştur.

1936 ve 1938 arası dönem Türk spor tarihi açısından oldukça önemli bir yer teş-

kil eder. Çünkü bu dönemde özerk yapıdan uzaklaşmış, merkezîyetçilik ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda politikacılar, sporda söz sahibi olmaya başlamıştır. 18 Şubat 1936 yılında, CHP, Almanya'da Olimpiyat Başkanı olan Carl Diem'la irtibat kurarak, onun tavsiyeleri doğrultusunda kendine bağlı olartak TSK'yı kurmuştur. 20 Haziran 1938 tarihinde bir yasa çıkarılarak, Atatürk'ün Samsuna çıktığı tarih olan 19 Mayıs tarihi, "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak ilan edilmiştir. 29 Haziran 1938 tarihinde ise Beden Terbiyesi Kanunu doğrultusunda, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurumun işler hale gelmesinde, Mustafa Kemal Atatürk'ün etkisi büyüktür. Bu kurumun faaliyet göstermeye başlaması ile sporun diğer teşkilatlar ile yürütülemeyeceği anlaşılmış ve tek bir makam tarafından yürütülmesi gerektiği konusunda hemfikir olunmuştur. BTGM'nün kuruluşuyla birlikte var olan bütün federasyonlar lağvedilerek yenileri kurulmuştur. Bunlar futbol, atletizm, su sporları, güreş (boks ve halter), atıcılık, bisiklet (motosiklet), kış sporları ve dağcılıktır. hentbol, tenis, voleybol basketbol vb. diğer branşlar ise Sportif Oyunlar Federasyonu çatısı altında toplanmıştır.

CHP döneminin ilk yıllarında, henüz tek partili dönem devam ederken, Mustafa Kemal Atatürk tarafından da tüm çalışmaların desteklendiği dönemin kaynakları ve arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Bu dönemde, CHP genelinde yeni kararlar alınmış ve spor faaliyetleri çok daha sistemli bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu dönemde spora ilişkin tüm bilgiler; atasözleri, halk deyişleri gibi tüm içerikler de bir araya toplanmaya çalışılmış, bir tür spor müzesi oluşturulmasına da karar verilmiştir.

29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı yöneticileri bir toplantı düzenleyerek, yeni nizamnamesini hazırladıkları Milli Olimpiyat Cemiyeti'nin ismini "Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti" olarak değiştirmişlerdir. 1922'de hazırlanan nizamname ile 1924 yılında kurulan Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti, 1926 yılına kadar tüzükteki maddeler doğrultusunda idare edilmiştir.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin daveti Ali Sami (Yen) ile Selim Sırrı (Tarcan)'nın talepleri üzerine 1924'te düzenlenen Paris Olimpiyat Oyunlarına genç Türkiye Cumhuriyeti resmen katılmıştır. 1924 Paris olimpiyat Oyunları Türkiye Cumhuriyeti'nin katıldığı ilk olimpiyat oyunlarıdır. Avrupa'nın güçlü devletlerine karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinden zaferle çıkmayı başaran Türkiye, uluslararası arenada sportif yeteneklerini tüm dünyaya göstermek amacıyla bu organizasyonuna sporcuları, hakemleri, antrenörleri ve yöneticileriyle katılmıştır.

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Belge No: 490. 01. 4.17.13

Belge No: 490.01. 26.23

Belge No: 490.01. 289

Belge No: 490.01. 3.13.16

Belge No: 490.01.277

Belge No: 490.01.277

Belge No: 490.01.289

Belge No: 490.01.3.10.2s

Belge No: 490.01.3.12.22

Belge No: 490/01/2/6/23 (2 Sayfa)

Belge No: D.S. 6/6294 490.01.3.13.16

Akın, Y. (2004). “Gülbüz ve Yavuz Evlatlar” Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, İstanbul.

Atabeyoğlu, C. (1985). “Cumhuriyet Döneminde Spor Politikası”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul.

Aykın, A.G. (2013). “Meşrutiyetten Günümüze Türkiye’de Spor Politikaları ve 1980 Sonrası Parti ve Hükümet Programları ile Kalkınma Planlarında Sporun Yeri”, Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E Dergisi, Sayı: 38, Eylül – Ekim, 1-16

Bayazıt, A. ve Boz, E. (2017). “Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Yenileşme Hareketlerinin Türk Spor Kültürüne Etkileri– Tanzimat’tan Cumhuriyete Spor”, International Journal Of Cultural And Social Studies (Intjcss), Vol:3, 211-228

Canşen, E. (2015). “Türkiye Cumhuriyeti’nin Spor Politikaları”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (1), 33-48.

Cantek, F.Ş. ve Yarar, B. (2009). “Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)”, İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi, (29). 201-218.

Daver, A., Cevahiroğlu, B. Ve Demir, B. (2017). “Sports- politics relationship in Turkey in the early Year of the Republic”, Turkish Journal Of Sport and Exercise, (19), 39-49.

Ekenci, G. ve Serarşlan, M. Z., (1997). “Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirilmesi”. Gazi BESBD, 2, (3), 72-81.

Evcin, E. (2014). “Atatürk’ün Spora ve Sporculara Bakışı”, Tarih Araştırmaları Dergisi, 33(55) 303-377

Fişek, K. (2003). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünyada-Türkiye’de, Yazı-Görüntü-Ses Yayınları, Ankara.

İmamoğlu, F. (2011). “Türkiye’de Sporun Yönetimsel Yapısı İçinde Spor Federasyonları”, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, XVI (2), 3-10.

Kılıç, M. (2013). “Tek Partili Dönemde Türkiye’de Modern Sporun Teşekkülü”, Tarih Okulu, İlkbahar – Yaz, (XIV), 27-53

Sarıgüzel, N. “Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/beden-terbiyesi-genel-mudurlugu/> Erişim Tarihi: 13.07.2023

Sümer, R. (1990). Sporda Demokrasi, Türkiye ‘de Spor Federasyonlarının Tarih-sel Gelişimi, Şafak Matbaacılık, Ankara.

Türkmen, M. (2015). Kuruluş Döneminde Cumhuriyetin Milli Eğitim ve Beden Eğitimi Politikaları. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 1-25.

Yarar, B. (2014). “Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Modern Sporun Kuruluşu”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz (21), 301-317.

Zelyurt, M.K. (2013). “Türk Modernleşmesinde Spor: Tanzimat’tan Erken Cumhuriyet’e”, Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8(12), 1461-1478.

Ek 1:

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın, TSK'nın VII. Kongresi'nde aldığı kararla CHP'ye bağlanmasıyla ilgili olarak CHP Başkanlığı'na gönderdiği yazı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği
Sayı
6/845

B=6

İstanbul:22/8/936

C.H.P. Başkanlığına

Türk spor kurumunun son VIII. inci kongresinin oy birliği ile verdiği bir karar üzerine , kongre başkanlığı 18.IV.936 tarihli bir yazı ile Kurumun C.H.Partisine bağlılığının kabul edilmesi dileğinde bulunmuştu . Parti tüzüğüünün 31 inci maddesinin son fıkrası şöyle der : "Partiye bağlı olduğu Genbaşkurca onaylanmış şahsiyetler bulunuyorsa onlar da Büyük Kurultaya delege gönderebilirler"

İşte , işbu 31 inci maddenin (Ç) fıkrasına uygun olan bu dilek hakkında Parti Genyönetim Kurulu kabul karara vermiş ve işbu karar da Parti Genbaşkurunca onaylanmıştır .

Türk sporcusu , zaten , Kamâliizin 82 çocuğu ve onun ayrılmaz bir parçası idi , bu karar hiç bir şey değiştirmiş değildir . Ancak zaten mevcut olan bir bağlılığa formalite ve hukuk bakımından tanınlanmıştır .

Türk sporcusu ve türk gençliği için önemli olan bu bağlılık kararının , işbu maddenin derin manasına tobarüz ettirecek bir surette , tesbit edilmiş bir törenle ve aşağıdaki gibi , bütün yurtda ilân ve teblig edilmesi uygun olur :

1.- Türk spor kurumunun C.H.Partisine bağlılık hakkındaki dileğinin Parti Genyönetim Kurulu kabul edildiği ve işbu kabul kararının Parti Genbaşkurunca onandığı her il ve ilçe merkezindeki spor bölge ve kulüpleri mensupları Parti veya Halkevi Kuruluşunda toplanacak , Parti Başkanları tarafından teblig edilir ve bu münasebetle sporcu gençliğin yıklendiği , Partinin alta vassafına olan inan ve sadakat ödevini tobarüz ettirici bir söylev verilir .

2.- Buna , mahallin spor bölge başkanı veya spor kulüpleri tarafından seçilecek arkadaşlar cevap verir .

3.- İşbu teblig töreni , tekmil yurtda , aynı günde 29.Birinci teğrin . Cumhuriyet bayramında ve bayram merasiminden önce yapılır .

490 01 | | | 3 13 18

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

-2-

4.- Parti Başkanlığına genelgelennmiş olup , icap edenlere vaktinde bildirilmek dileği ile Türk spor kurumu başkanlığına da yazılmıştır .

Dahiliye Vekili ve
C.H.P. Genel Sekreteri

S. Kaya

490	01			3	13	16
-----	----	--	--	---	----	----

Ek 2:

Türk Spor Kurumu Asbaşkanı Y. Nizam Kırşan, Spor Bölgesi Başkanlığı'na gönderdiği 1938 tarihli yazı (Belge No: 490. 01. 4.17.13)

“Okçuluk, güreş, cirit, tomak, çöken, kılıç ve kalkan, binicilik, gürz ve topuz kullanmak, yüzücülük, avcılık... Eski milli sporlarımızın başında gelenlerdendir. Bunlardan başka her mahalde yerin iklimine, arazi vesaire gibi hususi şartlarına göre mevzii olarak birçok spor neveleri vücut bulmuş ve buralarda zamanla bazı değişiklikler olmuştur.

Nerelerde hangi sporların taammüm ettiği, ne gibi şartların ve hususiyetlerin bunların inkişafını kolaylaştırdığı, bunların ne zaman ve ne gibi tesirlerle gerilediği veya durgunluk gösterdiği ne zaman ve ne suretle unutulup bırakıldığı, bugün yaşayanlar varsa nerelerde ve kimler tarafından yapıldığının bilinmesi bizi ilgilendiren ilk noktadır. Yalnız şehirlerde ve kasabalarda değil, köyler hatta aşiretler de bu bakımdan tetkike tabi tutulmalı, eskiden yapılmış olanlar ve şimdi yaşayanlar tasrih edilmek suretiyle her yerdeki milli sporlar gösterilmelidir. Bunlar sayılırken yukarıda zikredilen cihetlerin izahı da unutulmamalıdır. (...)

Ok, yay, cirit, kılıç kalkan, matrak, gürz, topuz vs gibi milli spor malzemesinin ve bunların teferruatının toplanması mukarrerdir. Bulunabilecek malzemenin isimlerini, gerekli izahatı ihtiva eden cetvellere bunların birer adedinin veya kâfi miktarının tedariki kabil olup olmadığı, mubayaasına lüzum görülürse kaçır kuruşa alınabilecekleri de yazılmalıdır.

Bunlardan lüzum görülenlerin kabil olduğu takdirde fotoğraflarının yollanması faydalı olur. Bazı yerlerde kayak, ayak topu, boks gibi bugünkü modern sporların mahalli ve iptidai bir şekilde icra edilmekte veya edilmiş olduğu görülmekte veya işitilmektedir. Bunlar bilhassa gözden kaçırılmamalıdır. Bütün milli sporlar üzerine incelemeler yapılırken spor nevelerine, bunlarda kullanılan aletlere, yapılan hareketlere ve idmanlara verilen isimlerle bu işlerde kullanılmış ve kullanılmakta olan tabir ve istihlaların da sıhhatli olarak tespiti önemli bir tetkik mevzuudur.

Türlere ait olsun, bu toprakta çıkmış diğer eski medeniyetlere ait olsun şehir, kasaba köy veya bunların civarında bugün rastlanan spor sahaları ve spora ait veya sporu alakadar eden mebani ve tesisat mevcut ise üzerlerinde incelemeler yapılmak üzere bunların adları, mevkileri tespit edilerek bildirilmeli. (...)

Halk arasında yaşayan masal, destan, türkü, darbı mesel ve atasözleri gibi folklor malzemesinde ve mahalli inanışlarda sporu alakadar eden mevzulara tesadüf edilirse bunların da tespiti ve ne gibi hususiyetleri görüldüğünün izahı. Türklerin medeniyete hizmetleri bahsinde milli sporumuzun tarihinin çok ehemmiyetli bir mevki bulunduğunu kabul etmek lazımdır. Buna ait vakaların materyallerin toplanması ve bunlar üzerinde ilmi usullerle incelemeler yapılması birçok mühim hakikatleri meydana çıkaracaktır”